

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2015
Β' ΦΑΣΗ

Ε_3.ΒΑλ3Κ(α)

ΤΑΞΗ: Γ' ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ
ΜΑΘΗΜΑ: ΑΡΧΑΙΑ

Ημερομηνία: Κυριακή 3 Μαΐου 2015
Διάρκεια Εξέτασης: 3 ώρες

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΔΙΔΑΓΜΕΝΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

- Α¹.** Διότι η ηθική αρετή σχετίζεται με την ευχαρίστηση και τη δυσαρέσκεια· γιατί για χάρη της ευχαρίστησης κάνουμε τιποτένια πράγματα, ενώ εξαιτίας της δυσαρέσκειας μένουμε μακριά από τα ωραία πράγματα.

Για παράδειγμα, είναι δυνατόν (κανείς) και να φοβηθεί και να δείξει θάρρος και να επιθυμήσει και να οργιστεί και να ευσπλαχνιστεί και γενικά να ευχαριστηθεί και να δυσανεστηθεί και σε μεγαλύτερο και σε μικρότερο βαθμό (από αυτόν που πρέπει), και τα δύο αυτά δεν είναι καλά· όμως το να αισθανθεί κανείς αυτά τη στιγμή που πρέπει και σε σχέση με τα πράγματα που πρέπει και σε σχέση με τους ανθρώπους που πρέπει και για τον λόγο που πρέπει και με τον τρόπο που πρέπει, (αυτό είναι) το μέσον και το άριστο, το οποίο ακριβώς έχει σχέση με την αρετή. Όμοια και στις πράξεις υπάρχει υπερβολή και έλλειψη και το μέσον. Η αρετή λοιπόν αναφέρεται στα συναισθήματα και στις πράξεις, στα οποία η υπερβολή αποτελεί σφάλμα και κατακρίνεται, το ίδιο και η έλλειψη, ενώ το μέσον επαινείται και είναι το σωστό· και τα δύο αυτά έχουν σχέση με την αρετή.

¹ Η μετάφραση αντλήθηκε από το Ψηφιακό Εκπαιδευτικό Βοήθημα του Υπουργείου Παιδείας (www.study4exams.gr)

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2015

Β' ΦΑΣΗ

E_3.BA3K(α)

B1². Ο Αριστοτέλης διερευνώντας τη φύση της ηθικής αρετής και έχοντας καταδείξει τη σημασία του ποιοτικού εθισμού στην απόκτησή της, προχωρεί ένα βήμα παραπέρα προβάλλοντας τη σημασία του συναισθήματος που πρέπει να βιώνουμε κατά την εκτέλεση μιας ηθικής πράξης. Με άλλα λόγια η ποιότητα του συναισθήματος είναι εκείνη που επιβεβαιώνει ή μη την απόκτηση της ηθικής αρετής. Δεν αρκεί, λοιπόν, να κάνει κάποιος ηθικές πράξεις για να θεωρηθεί ότι έχει κατακτήσει τις ηθικές αρετές, αλλά και να βιώνει ευχάριστα συναισθήματα μέσα από αυτές. Αν οι πράξεις αυτές δεν προκαλούν χαρά αλλά είναι αποτέλεσμα επιβολής και καταναγκασμού και προκαλούν δυσάρεστα συναισθήματα, δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ηθικά ενάρετος αυτός που τις πράττει. Ο Αριστοτέλης, λοιπόν, δεν αναφέρεται στον συνεχή εσωτερικό αγώνα που απαιτείται για την κατάκτηση των ηθικών αρετών αλλά τονίζει ότι αυτές δημιουργούν ευχάριστα συναισθήματα στον ηθικό άνθρωπο. Η αρετή δηλαδή ρυθμίζει τα συναισθήματα της ηδονής και της λύπης στην ψυχή του ανθρώπου και θέτει μέτρο σε αυτά.

Ωστόσο ο όρος «ήδονή» είναι διττός και είναι δυνατόν να ερμηνευτεί με διαφορετικό τρόπο ανάλογα με τα κίνητρα και την ποιότητα των ήδη διαμορφωμένων έξεων του υποκειμένου της πράξης. Στην αρχή του κειμένου («τήν ἐπιγινομένην ήδονήν ἢ λύπην τοῖς ἔργοις») αποκτά τη σημασία των «καλών» ηδονών, οι οποίες επιφέρουν έλλογη χαρά και ικανοποίηση στον άνθρωπο εξαιτίας των ηθικών του πράξεων και συντείνουν στη διατήρηση της μεσότητας και του ορθού λόγου. Στο τέλος του κειμένου («διά μέν γάρ τήν ήδονήν τά φαῦλα πράττομεν») η ηδονή ανήκει στην κατηγορία των «κακών» ηδονών, που ξεπερνούν τα όρια του μέτρου, βρίσκονται στην υπερβολή της απόλαυσης των παθών, κυριαρχούν στη λογική του ανθρώπου και τον απομακρύνουν από την αρετή. Σημαίνει, δηλαδή, την άμετρη επιθυμία, τον ακόρεστο πόθο. Όσοι έχουν διαμορφώσει κακές «έξεις» και, επομένως, δεν έχουν κατακτήσει τις ηθικές αρετές, πράττουν ευτελείς και ασήμαντες

² Η απάντηση στηρίζεται στο σχολικό βιβλίο Φιλοσοφικός λόγος, σελ. 164-165 και στο Ψηφιακό Εκπαιδευτικό Βοήθημα του Υπουργείου Παιδείας (www.study4exams.gr)

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2015

Β' ΦΑΣΗ

E_3.ΒΑλ3Κ(α)

πράξεις, γιατί αυτές τους δημιουργούν ευχάριστα συναισθήματα. Αντίθετα, αποφεύγουν τις ηθικές πράξεις, για να αποφύγουν να βιώσουν δυσάρεστα συναισθήματα.

Για τον Αριστοτέλη έχει τεράστια σημασία η «ήδονή» στη ζωή του ανθρώπου. Επειδή, λοιπόν, αυτή ακολουθεί τις πράξεις μας και αποτελεί την επιβράβευσή μας γι' αυτές, πρέπει να αισθανόμαστε την «καλή», την ανώτερη ηδονή και να την επιλέγουμε, για να οδηγηθούμε στην ηθική αρετή. Ικανοί να τη διακρίνουμε και να την επιλέξουμε από τις «κακές» ηδονές θα γίνουμε μόνο με την ορθή παιδεία.

- B2³.** Στην παράγραφο αυτή ο Αριστοτέλης, καθώς υποβάλλει σε λογικό έλεγχο το προηγούμενο συμπέρασμά του «αρετή τοῦ μέσου ἂν εἴη στοχαστική» κρίνει σκόπιμο να αξιολογήσει παράλληλα την υπερβολή, την έλλειψη και τη μεσότητα. Έτσι απορρίπτει την υπερβολή («μᾶλλον») και την έλλειψη («ἥττον») αρχικά με μια ήπια φράση, «ἀμφοτέρω οὐκ εὖ». Στη συνέχεια γίνεται πιο σαφής και κατηγορηματικός λέγοντας πως η υπερβολή και η έλλειψη αποτελούν σφάλμα και κατακρίνονται («ἢ μὲν ὑπερβολὴ ἁμαρτάνεται καὶ ψέγεται καὶ ἡ ἔλλειψις»). Αντίθετα, η μεσότητα σχετίζεται με το «ἄριστον» και την αρετή, είναι το σωστό και επαινείται («τό δέ μέσον ἐπαινείται καὶ κατορθοῦται»). Έτσι, όσον αφορά την ουσία της, η αρετή είναι μια μεσότητα, όσον αφορά όμως το «ἄριστον», είναι μια ακρότητα, που συμπίπτει με το «υπέρτατο» αγαθό, προς το οποίο πρέπει να αποβλέπει ο άνθρωπος. Το «ἄριστον», αν και είναι ακρότητα, συμπίπτει με το μέσον, γιατί αποτελεί τον υπέρτατο βαθμό τελειότητας. Η αρετή είναι μεσότης ανάμεσα στην υπερβολή και την έλλειψη αλλά καθαυτή είναι τέλεια, δηλαδή έχει τον ανώτατο βαθμό τελειότητας, καθώς ούτε να ξεπεραστεί μπορεί από κάτι άλλο ούτε όμως υπολείπεται και σε σχέση με κάποιο άλλο.

Οι ρηματικοί τύποι «ἁμαρτάνεται» και «κατορθοῦται» αναφέρονται στο έργο του υποκειμένου της ηθικής πράξης, ενώ οι

³ Η απάντηση στηρίζεται στο βιβλίο Φιλοσοφικός Λόγος, σελ. 174 και στο Ψηφιακό Εκπαιδευτικό Βοήθημα του Υπουργείου Παιδείας (www.study4exams.gr)

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2015

Β' ΦΑΣΗ

E_3.BAλ3K(α)

φράσεις «ὅτε δεῖ ... ὥς δεῖ» και οι ρηματικοί τύποι «ψέγεται» και «ἐπαινείται» υποδηλώνουν την κοινωνική διάσταση της αρετής.

Πιο συγκεκριμένα η διπλή χρήση των «δεῖ» («ὅτε δεῖ», «ὥς δεῖ»), τα τρία «δεῖ» που εννοούνται («ἐφ' οἷς (δεῖ)», «προς οὓς (δεῖ)», «οὗ ἕνεκα (δεῖ)») η εννοούμενη γενική συγκριτική («καί μᾶλλον καί ἥττον (τοῦ δέοντος)») και οι ρηματικοί τύποι «ψέγεται» και «ἐπαινείται» υποδηλώνουν τον κοινωνικό χαρακτήρα της αρετής, η οποία καλλιεργείται ως προορισμός από την «πόλιν». Οι τύποι αυτοί φανερώουν ότι ο Αριστοτέλης ἔδινε πολύ μεγάλη σημασία στην άποψη της κοινής γνώμης ως έκφραση των πολιτών της πόλης, του υψηλότερου τύπου κοινωνίας που μπορεί να πετύχει την ευδαιμονία. Η κοινή γνώμη, δηλαδή η κοινωνία, είναι αυτή που καθορίζει τι είναι σωστό και τι λάθος, ποια συμπεριφορά πρέπει να ακολουθούμε και ποια όχι και αυτή είναι που ψέγει ή επαινεί τα συναισθήματα και τις πράξεις μας. Η αρετή, για τον Αριστοτέλη, είναι μια ανθρώπινη ιδιότητα, η οποία μπορεί να προσεγγιστεί και να κατακτηθεί από τον καθένα που λειτουργεί με βάση τη λογική, τον ορθό λόγο, και καταβάλλει επίπονη προσπάθεια.

- B3.** «Φιλοσοφικός λόγος», (σχολικό βιβλίο) σελίδα 133 & 135. «Τα χρόνια ἔχουν περάσει ... για δεύτερη φορά την Αθήνα».
- B4.** Δειλός, (δεινά) δεῖ, ἀπεχόμενος (ἔξεων, ἀπεχόμεθα), ψέγεται, ὑπερβολή, ἀρετή, (ἄριστον, ἀρετῆς), ἐστί (οὔσα), ἀμφότερα (ἄμφω), χαίρων, ἔλλειψις.

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΑΔΙΔΑΚΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ

- Γ14.** Μετά από αυτά (γιατί γίνονταν πάντοτε διαπραγματεύσεις και μεταξύ των Αθηναίων και των Λακεδαιμονίων για όσα είχαν από κοινού⁵) ελπίζοντας οι Λακεδαιμόνιοι ότι, αν οι Αθηναίοι πάρουν από τους Βοιωτούς το Πάνακτο, θα μπορούσαν να πάρουν οι ίδιοι πίσω την Πύλο, ἤρθαν στους Βοιωτούς με πρέσβεις και [τους] παρακαλούσαν να τους παραδώσουν και το Πάνακτο και τους

⁴ Το αδίδακτο κείμενο αντλήθηκε από τις εκδόσεις Oxford 1942 των Ed.H.S.Jones-J.E.Powell.

⁵ για όσα είχαν οι μεν από τους δε

αιχμαλώτους των Αθηναίων, για να πάρουν πίσω την Πύλο ως αντάλλαγμα αυτών. Αλλά οι Βοιωτοί αρνήθηκαν να τα δώσουν πίσω, αν [οι Λακεδαιμόνιοι] δε σύναπταν ιδιαίτερη με αυτούς συμμαχία, όπως ακριβώς με τους Αθηναίους. Οι Λακεδαιμόνιοι όμως, επειδή γνώριζαν, αφενός, ότι [αν δεχτούν αυτή την πρόταση] θα αδικήσουν τους Αθηναίους, επειδή είχε συμφωνηθεί ή από κοινού να συνθηκολογούν με κάποιον ή να πολεμούν, αφετέρου, επειδή ήθελαν να πάρουν στην κατοχή τους το Πάνακτο, για να πάρουν πίσω την Πύλο ως αντάλλαγμα αυτού, και ταυτόχρονα, επειδή αυτοί που επεδίωκαν την παραβίαση της ειρήνης επιθυμούσαν τη συνεννόηση με τους Βοιωτούς, έκαναν τη συμμαχία στο τέλος ήδη του χειμώνα και στην αρχή της άνοιξης.

Γ2.

ἄλληλα⁶

οὗ⁷

ὧ δεσμῶτα⁸

ἰδιαιτέραν - ἰδιωτέραν⁹

κομιοῖτο¹⁰

ἐδεῖσθε¹¹

ἀπόδος¹²

εἰδέναι¹³

παρείληψαι¹⁴

Γ3α. αὐτοί¹⁵: ονοματικός ομοιόπτωτος κατηγορηματικός προσδιορισμός στο οί Λακεδαιμόνιοι

⁶ Γραμματική της Αρχαίας Ελληνικής Μιχ. Χ. Οικονόμου, ΟΕΔΒ, σελ. 141 § 231

⁷ Γραμματική της Αρχαίας Ελληνικής Μιχ. Χ. Οικονόμου, ΟΕΔΒ, σελ. 136 § 222

⁸ Γραμματική της Αρχαίας Ελληνικής Μιχ. Χ. Οικονόμου, ΟΕΔΒ, σελ. 45, § 86 και σελ. 48, § 89

⁹ Γραμματική της Αρχαίας Ελληνικής Μιχ. Χ. Οικονόμου, ΟΕΔΒ, σελ. 123 § 195 δ

¹⁰ Γραμματική της Αρχαίας Ελληνικής Μιχ. Χ. Οικονόμου, ΟΕΔΒ, σελ. 184 § 295

¹¹ Γραμματική της Αρχαίας Ελληνικής Μιχ. Χ. Οικονόμου, ΟΕΔΒ, σελ. 210 § 327

¹² Γραμματική της Αρχαίας Ελληνικής Μιχ. Χ. Οικονόμου, ΟΕΔΒ, σελ. 222 § 339 και σελ. 228 § 345i

¹³ Γραμματική της Αρχαίας Ελληνικής Μιχ. Χ. Οικονόμου, ΟΕΔΒ, σελ. 236 § 351r

¹⁴ Γραμματική της Αρχαίας Ελληνικής Μιχ. Χ. Οικονόμου, ΟΕΔΒ, σελ. 186 § 186

¹⁵ Συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής Α.Β. Μουμτζάκης, ΟΕΔΒ, σελ. 28 § 30 - Συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας Π. Μπίλα, ΟΕΔΒ, σελ. 29 § 29.

ΕΠΑΝΑΛΗΠΤΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ 2015
Β' ΦΑΣΗ

E_3.BAλ3K(α)

- σφίσι¹⁶:** δοτική ως ονοματικός ετερόπτωτος προσδιορισμός, δοτική αντικειμενική στο ξυμμαχίαν
- τω¹⁷:** αντικείμενο στο απαρέμφατο σπένδεσθαι
- παρалаβεῖν¹⁸:** άναρθρο τελικό απαρέμφατο, αντικείμενο στο βουλόμενοι
- τελευτώντος¹⁹:** επιρρηματική χρονική μετοχή (δηλώνει το σύγχρονο), γενική απόλυτη με υποκείμενό της τοῦ χειμῶνος, ως επιρρηματικός προσδιορισμός του χρόνου στο ἐποίησαντο τήν ξυμμαχίαν

Γ3β.

Υπόθεση: εἰ Πάνακτον Ἀθηναῖοι παρά Βοιωτῶν ἀπολάβοιεν (εἰ +ευκτική)

Απόδοση: κομίσασθαι ἄν αὐτοί Πύλον (δυνητικό ειδικό απαρέμφατο)

Εἶδος: υποθετικός λόγος της απλής σκέψης του λέγοντος σε πλάγιο λόγο

Μετατροπή σε ευθύ λόγο: εἰ Πάνακτον Ἀθηναῖοι παρά Βοιωτῶν ἀπολάβοιεν, κομισαίμεθα ἄν ἡμεῖς Πύλον²⁰.

Γ3γ. ... ἀντ' αὐτῶν Πύλον κομιούμενοι²¹.

¹⁶ Συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής Α.Β. Μουμτζάκης, ΟΕΔΒ, σελ. 33, § 36 - Συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας Π. Μπίλα, ΟΕΔΒ, σελ. 33 §32₂

¹⁷ Συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής Α.Β. Μουμτζάκης, ΟΕΔΒ, σελ. 49, 52 - Συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας Π. Μπίλα, ΟΕΔΒ, σελ. 57 § 73₅

¹⁸ Συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής Α.Β. Μουμτζάκης, ΟΕΔΒ, σελ. 85, § 92₂ και σελ. 87 § 97α - Συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας Π. Μπίλα, ΟΕΔΒ, σελ. 85 § 115β και σελ 86 § 116_{7β}

¹⁹ Συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής Α.Β. Μουμτζάκης, ΟΕΔΒ, σελ. 93, § 101₁ και σελ. 95 § 103- Συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας Π. Μπίλα, ΟΕΔΒ, σελ. 93 § 128 και σελ. 96 § 136_{β1}

²⁰ Συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής Α.Β. Μουμτζάκης, ΟΕΔΒ, σελ. 150, 51 § 168₃, σελ. 154 § 170 και σελ. 166 § 182 - Συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας Π. Μπίλα, ΟΕΔΒ, σελ. 159 § 184_ε, σελ. 160 § 185 σημείωση γ, σελ. 173-4 § 197

²¹ Συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής Α.Β. Μουμτζάκης, ΟΕΔΒ, σελ. 93, 101₃ - Συντακτικό της Αρχαίας Ελληνικής Γλώσσας Π. Μπίλα, ΟΕΔΒ, σελ. 94 § 13